

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА

УДК 37.018.2

Д.В. АЛФІМОВ

СПЕЦИФІКА ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті висвітлено особливості сучасного загальноосвітнього навчального закладу з позицій виховання лідерських якостей школярів, основні нормативно-правові документи, на основі яких функціонує сьогодні загальноосвітня школа в Україні.

Ключові слова: школа, лідерська самореалізація, демократична педагогіка.

Сучасне суспільство потребує виховання успішної людини з розвинутими лідерськими, діловими якостями, підготовленої для самореалізації в сучасному світі, яка адекватно реагуватиме на зміни, що в ньому відбуваються, а також буде постійно самовдосконалюватись.

Безумовно, вирішальну роль у становленні особистості учня має загальноосвітній навчальний заклад. Між дитинством, яке майже повністю належить сім'ї, та юністю, яку більшість людей присвячує оволодінню професією та особистісному становленню в соціальному й професійному середовищі, школа стає найважливішим соціальним осередком розвитку й становлення особистості дитини та підлітка. Сучасний український дослідник І. Єрмаков відзначає, що впродовж майже десяти років жодна соціальна інституція не може змагатися зі школою за глибиною та силою впливу на життя особистості [1, с. 142].

Отже, в сучасних умовах потужним стратегічним ресурсом, що може адекватно відповісти на виклики часу, забезпечити якісно новий за змістом і формою рівень підготовки учня й педагога, є освітній процес сучасної загальноосвітньої школи.

Особливості розвитку сучасного загальноосвітнього навчального закладу висвітлюються в дослідженнях В. Алфімова, І. Беха, І. Єрмакова, А. Кондакова, В. Рубцова тощо. Окремі аспекти виховання лідерських якостей особистості в системі шкільної освіти представлені в працях Т. Вежевич, І. Пескової, В. Сбитневої, Є. Тихомирової, О. Хмизової, О. Цикаришвілі, В. Ягоднікової та ін.

Сучасні соціально-економічні перетворення в Україні зумовили зростання інтересу до виховання лідерських якостей особистості. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної школи є виховання лідерів. Школа має бути державно-громадським загальноосвітнім закладом, який спрямовує свою діяльність на виховання лідерських якостей школярів, за змістом і формами роботи відповідає потребам України, її становленню й розвитку як суверенної держави.

Метою статті є визначення специфіки сучасної загальноосвітньої школи у вихованні лідерських якостей школярів.

Сьогодні загальноосвітня школа в Україні функціонує на основі Конституції України, Законів України “Про освіту” і “Про загальну середню освіту”, низки інших законодавчих документів і підзаконних актів [3–6; 8]. Усі вони створюють основу для ефективного виконання завдань, що стоять перед загальною середньою освітою й зумовлюють її інноваційний характер, спрямованість на профільне навчання, творчий розвиток особистості тощо.

У Законі України “Про освіту” зазначено, що “метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями” [4]. Основним видом середніх навчальних закладів є середня загальноосвітня школа трьох ступенів: перший – початкова школа, що забезпечує початкову загальну освіту, другий – основна школа, що забезпечує базову загальну середню освіту, третій – старша школа, що забезпечує повну загальну середню освіту [4].

Закон України “Про загальну середню освіту” визначає, що загальна середня освіта – цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру й виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності. Загальна середня освіта є обов’язковою основною складовою безперервної освіти.

Загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання та виховання, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання, на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями й народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави [3].

У ст. 17 Закону України “Про загальну середню освіту” зазначено, що виховання учнів (вихованців) у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється в процесі урочної, позаурочної та позашкільної роботи з ними. Цілі виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах визначаються на основі принципів, закладених у Конституції України, законах та інших нормативно-правових актах України.

Система освіти має забезпечувати:

– формування особистості, професіонала-патріота України, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко

орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у XXI ст.;

- виховання людини демократичного світогляду й культури, яка дотримується прав і свобод особистості, з повагою ставиться до традицій народів і культур світу, національного, релігійного, мовного вибору особистості, виховання культури миру й міжособистісних відносин;

- формування у дітей і молоді цілісної наукової картини світу й сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання;

- розвиток у дітей і молоді творчих здібностей, підтримку обдарованих дітей і молоді, формування навичок самоосвіти й самореалізації особистості.

Зауважимо, що сьогодні українському суспільству потрібна школа, яка:

- стає прообразом вільного демократичного суспільства, втілює в собі його основні ознаки й забезпечує вироблення в учнів системи цінностей громадянського суспільства, звички й навички жити в умовах вільної самоврядної громади, що у своїй сукупності впливає на поведінку учнів за межами школи й сприяє вкоріненню демократичного укладу в житті співтовариства;

- забезпечує єдність освіти й життя учнів, включення їх у соціальні практики, суспільно корисну діяльність, використання ресурсів співтовариства для підвищення ефективності роботи школи, а ресурсів школи для розвитку й консолідації співтовариства;

- перетворює соціальну спрямованість освіти в активну силу демократичних реформ, а взаємодію органів влади, бізнесу, співтовариства тощо – у рушійну силу розвитку школи як соціально-освітнього інституту відкритого типу.

Сучасна школа – школа лідерів, яка освічує дітей через включення в продуктивну трудову діяльність, що стимулює їхнє ознайомлення з досягненнями науки й техніки, освоєння ними досягнень людської культури, привчає до ефективного співробітництва, розвиває самодисципліну, вчить приймати самостійні відповідальні рішення, забезпечує органічну єдність шкільного виховання й навчання із широкими процесами соціалізації, а освіт – з повсякденним життям дітей.

Серед безлічі завдань, що стоять перед усіма трьома ступенями сучасної загальноосвітньої школи, є виховання у школярів лідерських якостей. Це завдання характеризує прагнення сучасної освіти України до інтеграції у світове і європейське співтовариство, виховання особистості, яка вміє очолити групу людей не тільки задля корисних суспільних цілей, а й задля власного самовдосконалення, тобто лідера не тільки для інших, а й для себе. Лідерська самореалізація – важливий аспект функціонування творчої особистості. Творцю мало створити творчий продукт – треба ще його вміти презентувати й навіть добитися його впровадження.

Сьогодні українська школа орієнтується на вимоги демократичного суспільства, де філософія і методологія освіти виконують важливу роль у

справі формування свідомості молодого покоління. Крім цього, для різнобічного й гармонійного розвитку зростаючої особистості необхідно, щоб освітній процес будувався не тільки на науковому осмисленні дійсності, а й на духовних, моральних і культурних цінностях українського народу і всього людства.

У сучасній програмі “Основні орієнтири виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів України” [9] зазначено, що головною тенденцією виховання стає формування системи ціннісного ставлення особистості до соціального й природного довкілля та самої себе. Набирає сили тенденція гармонійного поєднання інтересів учасників виховного процесу: вихованця, котрий прагне до вільного саморозвитку й збереження своєї індивідуальності; суспільства, зусилля якого спрямовуються на моральний саморозвиток особистості; держави, зацікавленої в тому, щоб діти зростали громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Метою виховання, як зазначає І. Бех, є формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал [9]. Виховна мета є спільною для всіх ланок системи виховання та є критерієм ефективності виховного процесу.

Сьогодні сучасна загальноосвітня школа має орієнтуватися на таку соціальну конвенціональну норму, яка виступає своєрідним суспільним договором між особистістю, сім'єю, суспільством і державою. Можна говорити, що це новий тип відносин між основними суб'єктами, який диктують вимоги до системи освіти і дає змогу найповніше реалізувати права людини й громадянина. Цей тип відносин заснований на принципі взаємної згоди особистості, сім'ї, суспільства й держави у формуванні й реалізації політики у сфері освіти, їх солідарної відповідальності за результат освіти.

Провідна роль в організації постійного соціального діалогу, координації дій різноманітних суб'єктів виховання належить школі. Це вимагає від педагогів і наявності фундаментальних соціально-гуманітарних знань, і сформованості громадянської позиції й ціннісного ставлення до професії, і володіння психолого-педагогічними й соціально-педагогічними компетенціями на достатньо високому рівні.

Українська школа, приймаючи як найважливіше стратегічне завдання освіти розвиток людського капіталу держави, намагається передбачити, яким суспільство має бачити свого випускника. Аналіз державних документів у галузі освіти України, вивчення моделей випускника сучасної загальноосвітньої школи дає змогу окреслити такий портрет її випускника:

- любить Україну, поважає український народ, його культуру й духовні цінності;
- приймає традиційні цінності українського громадянського суспільства, людства, сім'ї, відповідає за долю України;

- творча особистість, мотивована на освіту й самосвіту протягом усього свого життя;
- має науковий світогляд, володіє основами наукових методів пізнання світу;
- здатний здійснювати дослідницьку роботу й інформаційну діяльність;
- усвідомлює себе особистістю, соціально активний, поважає закон і правопорядок, виконує свої обов'язки перед сім'єю, суспільством, державою, Батьківщиною, людством;
- поважає інших людей, вміє вести конструктивний діалог;
- виконує і пропагує правила здорового й безпечного способу життя;
- готовий до усвідомленого вибору професії, розуміє її моральні основи;
- готовий до взаємодії з іншими людьми заради досягнення загальних, у тому числі загальнозначущих, результатів.

Цей портрет мають доповнити якості, які характеризують його як лідера, а саме:

- відповідальний, вимогливий до себе, з людьми, у виконанні справи;
- чесний перед собою й людьми, з якими працює;
- самостійний у виконанні дорученої справи;
- спроможний до співчуття і співпереживання (емпатія);
- здатний активно впливати на інших;
- вміє спілкуватися та уважно слухати співрозмовника, комунікативний;
- організований у будь-яких сферах життєдіяльності;
- вміє показати особистий приклад у поведінці й діяльності;
- упевнений у собі;
- досвідчений у виконанні доручених справ;
- вміє управляти собою, володіє емоціями;
- готовий приймати відповідальні рішення.

Незважаючи на контурний характер такого портрету, зрозуміло, що він дає змогу посилити головне завдання освіти – творення особистості, яка має бути наділена всіма переліченими якостями, бути здатною до неперервного особистісно-професійного самовдосконалення, мати рефлексивний досвід.

Для виконання такого завдання загальноосвітньої школи, як виховання лідерських якостей школярів, необхідна інтегрована навчальна й позанавчальна діяльність дітей, що вимагає консолідованих зусиль багатьох соціальних суб'єктів: школи, сім'ї, позашкільних закладів, громадських об'єднань, включаючи й дитячо-юнацькі рухи й організації. Але провідна, змістовно визначальна роль у цій консолідації належить педагогічному колективу загальноосвітньої школи. Школа має перейти від виховної роботи, яка побудована на проведенні окремих заходів, які часто не пов'язані за

змістом діяльності дитини в школі, сім'ї, групі ровесників, у суспільстві, у його соціальному й інформаційному середовищі, із системним духовно-моральним розвитком і вихованням учнів.

Висновки. Отже, виховання лідерських якостей особистості в загальноосвітній школі – це окремий напрям роботи, не тільки організація роботи органів учнівського самоврядування або інших угруповань дітей і молоді, це системна повсякденна, багаторічна, протягом усього перебування учня в школі робота педагогічного колективу. Подальше дослідження передбачає обґрунтування технології виховання лідерських якостей школярів у сучасній загальноосвітній школі.

Список використаної літератури

1. Єрмаков І.Г. Життєвий проект особистості: від теорії до практики / І.Г. Єрмаков, Д.О. Пузіков. – К. : Освіта України, 2007. – 212 с.
2. Закон України “Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу” // Освіта України. – 2010. – № 55. – 23 липня.
3. Закон України “Про загальну середню освіту” // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28.
4. Закон України “Про освіту”. – К., 1996.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
6. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник МОН України. – 2003. – № 24.
7. Корнетов Г. Феномен демократической педагогики / Г.Б. Корнетов // Школьные технологии. – 2010. – № 1. – С. 52–61.
8. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. – 2002. – № 33. – 23 квітня.
9. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : програма / за заг. ред. І.Д. Беха // Практика управління закладом освіти. – 2011. – № 2–5. – С. 7–26.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2013.

Алфимов Д.В. Специфика воспитания лидерских качеств школьников в современной общеобразовательной школе

В статье представлены особенности современного общеобразовательного учебного заведения с позиций воспитания лидерских качеств школьников, основные нормативно-правовые документы, на основе которых функционирует сегодня общеобразовательная школа в Украине.

Ключевые слова: школа, лидерская самореализация, демократическая педагогика.

Alfimov D. Education of leader qualities of schoolboys is at modern general school

In the article the features of modern general educational establishment are examined from positions of education of leader qualities of schoolboys, basic normative-legal documents on the basis of which general school functions today in Ukraine.

Demands which are made before modern school reveal: to incarnate in itself the lines of democratic society and provides making at students systems of values of civil society, habits and skills to live in the conditions of free self-governing community, that in the totality influences on behavior of students outside school and assists the taking root of the democratic mode in life of association.

Modern school is examined, as school of leaders, that enlightens children through plugging in productive labour activity, that stimulates their acquaintance with the achievements of scitech, mastering by them achievements of human culture, trains to the effective collaboration, develops самодисципліну, teaches to accept independent responsible decisions, provides organic unity of school education and studies with wide processes that socialize, and education with everyday life of children.

Shown orientation of Ukrainian school on the requirements of democratic society, where philosophy and methodology of education carry out an important role on business forming of consciousness of the young generation

Essence of the program “the Basic reference-points of education of students of general educational establishments of Ukraine” is examined, которая puts the main tendency of education of forming of the system of the valued relation of personality to the social and natural environment and itself.

Ukrainian school that accepting in quality of major strategic task educations development of human capital of the state is examined, tries to provide for, society must see the graduating student that. he analysis of state documents such portrait of her graduating student allows in industry of formation of Ukraine, study of models of graduating student of modern general graduate school.

For the such job of general school processing as education of leader qualities of schoolchildren, the necessary is integrated educational and позанавчальна activity of children, that requires the consolidated efforts of many social subjects,,: school, family, out-of-school establishments, public associations, including child’s youth motions and organizations.

School must go across from educator work, that is built on realization of separate events, that is often unconnected inter se with maintenance of activity of child at school, family, group of persons of the same age, in society, in his social and informative surroundings, to system spiritually-moral development and education of students.

Key words: *school, leader self-realization, democratic pedagogics.*